

שיעורים בהלכות שבת

"שבת בשבתו"

שנלמדו ע"י

הרה"ג ר' בן ציון הכהן שטרנסער שליט"א

אב"ד נייטרא ב"פ - בעמח"ס "שבת בשבתו" (עשרה חלקים)

בכל שבת קודש בבוקר

בבית המדרש דק"ק נייטרא 1462 50 ST.

פרשת תצוה תשפ"א

סימן ש"ח סעיף ד' (שיעור ג')

[שנה מ"ז - שיעור כ']

להערות - וכן הרוצה לקבל שיעור זה מדי שבוע בשבוע דרך האימיל Email יפנה אל:

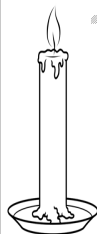
אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

ALEXANDER KNOPFLER

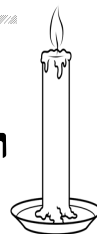
1564 - 48 STREET, BROOKLYN N.Y. 11219

TEL: (917) 755- 4864 • FAX: (718) 437- 3388

Email: igeres@yeshivanet.com

לע"נ מוה"ר אליעזר דוד בן יוסף ע"ה [עייטלין] נפטר י"ד ניסן ער"פ תשע"ה
ולע"נ הרה"ח הגה"צ ר' אלעזר מרדכי בן מוה"ר גדליהו אהרן קעניג זצוק"ל
מנהיג דחסידי ברסלב בעיה"ק צפת תובב"א - נלב"ע ביום כ"ג טבת תשע"ט לפ"ק

הלכות שבת

סימן ש"ח סעיף ד' [שיעור ג'] / פרשת תצוה - שנת תשפ"א לפ"ק

ההיתר במחמה לצל, דיש בזה חידוש יותר מטלטול שלא לצורך כלל, דקס"ד דמחמה לצל חמור, כי מטלטלו לצורך חול והוא זלזול לשבת [והוא מעין איסור הכנה שיש בכמה דברים], משא"כ כשמטלטלו שלא לצורך כלל שאין בו חשש זה, קמ"ל דאף מחמה לצל מותר, וק"ו שלא לצורך כלל.

ג] להלכה קי"ל כהר"ן כמ"ש בשו"ע "שלא לצורך כלל אסור לטלטלו" ומשמע דאף בכוסות וכפות וסכינין אסור דינם כן כמו שאר כלי שמלאכתו להיתר (עיין במשנ"ב ס"ק כ"ג שיש מהלוקת בפרט זה). – אלא דיש לבאר מהו פירושו של "שלא לצורך כלל". והנה יש ג' אופנים דקא סליק אדעתא שנכלל בשלא לצורך כלל: [א] ליכא "צורך ממש" בטלטול זה אלא מטלטלו כדי לשחוק בו. [ב] גם אם מטלטלו כדי לשחוק בו הוי בכלל צורך, דהיות שהוא רוצה בזה ומביא לו קצת הנאה הוי בכלל צורך, אבל זהו אם הצורך והנאה הוא להניחו ממקום זה למקום אחר [כגון שחוק שא"ך וכיוצא באו] או לזרוקו ממקום זה למקום אחר [כגון שחוק של כדור], אבל אם הצורך והנאה הוא רק לאוחזו בידו, או לנענעו בידו פעם אחר פעם, או לדוחקו בידו פעם אחר פעם [וכהיום הרבה אנשים מתעסקין כן בידיהם], אין זה טלטול לצורך איזה דבר, אלא טלטול בשביל טלטול, וזה גרוע מטלטול לצורך שחוק. [ג] גם טלטול הנ"ל הוי בכלל צורך, ומהו שלא לצורך, זהו אם מטלטל כלי בלי שום צורך וכלי שום הנאה, אלא עושה כן מרגילות בעלמא, וכשיעורו אדם שלא יעשה כן, אז יפסוק מלעשותו ואין לו שום צער, ולא שום נטילת הנאה, כשיפסוק מלעשותו. -- והנה אופן א' מותר ואינו בכלל שלא לצורך כלל כמבואר בסעיף מ"ה ברמ"א דמותר לטלטל ולשחוק עם כדור, וכן מבואר ברמ"א בסי' של"ח סעיף ה' דמותר לשחוק עם ש"ך. - ואופן ג' ודאי הוי בכלל שלא לצורך, ואסור למ"ד דשלא לצורך כלל אסור.

ד] והספק הוא רק באופן ב', איך לדונו, האם זה בכלל שלא לצורך כלל, או לא, ולא מצינו בפוסקים הקודמים שיבארוהו, אמנם הערוך השלחן (סעיף ט"ו) ביאר וסידר הלכה זו, וז"ל, מה שכתוב בשו"ע דשלא לצורך כלל אסור לטלטלו אינו מובן, הא כיון שמטלטלו וודאי יש לו איזה כונה [והנאה] בזה, וצ"ל כגון דאינו אלא מתעסק בעלמא ואין לו שום כונה [והנאה] בטלטולו, אך אם יש לו תענוג במה שמטלטלו נהי דבמלאכתו לאיסור לא נחשב זה צורך הגוף מ"מ במלאכתו

א] סעיף ד' – מחבר, כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו שלא ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. הנה כן איתא בגמרא (קב"ג: קב"ד.) כי כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו מחמה לצל, אבל בענין שלא לצורך כלל ליתא בגמרא מה דינו. – אבל כתב שם הר"ן "מדלא קאמר דמותר לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור, כי אין לנו אלא מה שהתירו חכמים בהן". והראיה עוד יותר (כמ"ש במגיד משנה פכ"ה ה"ג) כי תנן שם (קב"ד.) "כל הכלים [שמלאכתם להיתר] ניטלין לצורך, ושלא לצורך", ומפרשו הגמרא "מאי לצורך ומאי שלא לצורך, אמר רבא לצורך בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, שלא לצורך אפילו מחמה לצל", והשתא מדלא מפרש שלא לצורך כפשוטו משמע דאסור. – וא"ת הלא מחמה לצל, כשאינו לצורך גופו ומקומו, אין בו שום צורך לשבת, אלא לימות החול, ואעפ"כ התיירו חז"ל, א"כ למה יהי אסור שלא לצורך כלל. וי"ל דאיסור טלטול של כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אינו חמור כל כך, לכן התיירו חז"ל מחמה לצל משום אחד משלשה טעמים, אשר ליכא כשהוא לשלא לצורך כלל, והם: [א] משום הפסד [ואף משום הפסד קצת]. [ב] משום שלא יצטער בשבת כשיחשוש שכלי שלו יופסד. [ג] משום שלא ימעט בשבת להשתמש בכליו, כי יחשוש שכשיגמור להשתמש בו [ואין עוד בידו] לא יהי רשאי להחזירו למקום משומר, אם מחמה לצל אסור, לכן התיירו חז"ל. וכשהוא שלא לצורך כלל אין בו אחד מטעמים הללו ולכן לא התיירו חז"ל.

ב] הנ"ל הוא דעת הר"ן, אבל דעת הריטב"א (דף קב"ג:) בשם רבו הרא"ה, דמותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אף שלא לצורך כלל (ומובא גם במיוחסת להר"ן), וביאור שיטתו הוא כך, דהנה מחמה לצל אין בטלטולו שום צורך לשבת, כי מה שיש בו צורך בשביל ימות החול אין זה בכלל צורך לענין שבת, ולכן הוי כמו שלא לצורך כלל [ולא סבירא להו טעמים הנ"ל לחלק ביניהם], ולכן אמר הרא"ה "הא דשרינן כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל ה"ה אפי' בכדי [בחנם], אלא דאורחא דמלתא נקט" פי' כי למה יטלטל אדם איזה דבר שלא לצורך כלל, לכן נקט "מחמה לצל" שגם זה נחשב שלא לצורך כלל, מפני שאינו לצורך שבת, ומ"מ מצוי שרוצה לטלטלו, כי יש בו צורך לימות החול, אבל אה"נ אם יבוא אדם ורוצה לטלטל דבר שלא לצורך כלל לא לצורך שבת ולא לצורך חול ג"כ מותר. – ויש לומר עוד כי לכן נקט

להיתר ודאי דמותר עכ"ל. – וכנראה דדעתו להקל באופן ב' ואסור רק באופן ג'. ולכן אדם שמקיל בזה, יש לו לדקדק ולברר אצל עצמו, לודאי כי אין טלטלו בכלל אופן ג', רק באופן ב'.

[ה] בשו"ת אבני נזר (או"ח סוף סי' ת"ג) כתב, וז"ל, נראה לי שהמתירין [לטלטל שלא לצורך כלל] יש להם על מה שיסמוכו [הרא"ה הנ"ל]. ואף שאינני כדאי להכניס ראשי בין הראשונים ז"ל כתבתי זה ללמד זכות על רוב העולם שאינם נזהרים בזה מלטלטל כלי שלא לצורך, זולת הלומדים. ולפי עניות דעתי יש להם על מה שיסמוכו, ומנהג ישראל תורה הוא, עכ"ל. אמנם פוסקים רבים מביאים ומסכימים לדברי השו"ע, וכבר צוח השל"ה הובא בא"ר על מה שמקילים בזה, ולא העלו כי יפה עושים. ועוד כי אולי המנהג אצל ההמון שהזכיר האבני נזר וכן השל"ה היה רק באופן ב' ולא באופן ג' א"כ אין ראייה להקל יותר מזה, בהלכה זו. ועכ"פ דעת המקילין אהני לן לענין שאין צריך למחות באחרים העושים כן, מ"מ ה"לומדים" והמדקדקים יש להם להחמיר בזה וכמ"ש בשו"ע.

[ו] כתב הר"ן וכן פסק השו"ע דמ"מ "כתבי הקודש [כגון ספרים] ואוכלים מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל" (ומביאים ראייה מגמרא לזה). – בשו"ע הרב (סעיף כ"ב) מבואר כי לפ"ז אף כלי שיש בו אוכל מותר לטלטלו שלא לצורך כלל, וז"ל מדוכה אם יש בה שום וכיוצא בו מדברים הנידוכים בה מותר לטלטלה לפי שהמדוכה טפלה ובטלה להשום שבתוכה, וכן קדרה טפלה להתבשיל שבתוכה, והרי זה כאלו מטלטל את התבשיל בלבדו, שמותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל, עכ"ל, ואף שלענין קדרה שהוא כלי שמלאכתו לאיסור יש משמעות מפוסקים אחרים להחמיר בשלא לצורך כלל, מ"מ בכלי שמלאכתו להיתר יש להקל בזה.

[ז] ולכן [א] כוס שיש בו משקה [ב] וכן קערות [טעלע"ר] שיש בו אוכל, ג"כ מותר שלא לצורך כלל, כי לא רק אם היה בו אוכלים מלפני שבת בטלה להאוכל, אלא אף אם ניתן בתוכה בשבת ג"כ דינו הכי (כן משמע בשו"ע"ר שם), כל שרגילין ליתן מאכל או משקה זה בכלי זה. – [ג] ואף כלי מלח שיש בו מלח, מותר לגמרי (ועיין פמ"ג תמיד א"א א'). – [ד] מפה [טישט"ך] שעל השלחן וקצתו יורד לצד השלחן מותר

לטלטלו ולנענעו בלי שום צורך אם יש אוכל על המפה, וכן אף שאין עליו אוכל אלא שיש עליו ספר, ואם אין עליו לא אוכל ולא ספר לא ינענעו בלי שום צורך. ודוקא כשמטלטלו בידיים, כדרך שמטלטלים דבר בכוונה, אבל בצד הידיים ושלא כדרך טלטול מותר. – ואם נהנה קצת במה שמנענע ומטלטל את המפה מותר, אף אם מטלטלו בידיים, וכמו שכתבנו לעיל שזהו בכלל טלטול לצורך. – [ואותם שאין מדקדקים כלל בזה כנראה סומכים על הרא"ה וכמ"ש האבני נזר הנ"ל].

[ח] ומה דינו של בגדים, הנה כל זמן שלבוש בהם ודאי דמותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל, כי כמו שלא חל דין מוקצה על אדם עצמו [ואף על שערותיו, כגון שמותר לטלטל ולנענע פאותיו וזקנו] כמו כן מותר לטלטל המלבוש שעליו שלא לצורך כלל, דדומה לקדרה שיש בו תבשיל, שאף הקדרה מותר לגמרי, וה"ה כאן. ולכן מותר לטלטל ולנענע קצוות של חגורה [גארט"ל] שלבוש בו. וכ"ש שמותר לטלטל ציצית שלו. וכן דינו של תכשיטין שעל אשה, לכן מותרת אשה לטלטל ולנענע תכשיט שתלויה על זרועה או צוארה.

[ט] ובגד ותכשיט שאינו לבוש בו עתה מה דינו, הנה בקצות השלחן (ק"ח בה"ש ה' ז') כתב "ופשוט דמלבושים ותכשיטין [ומשקפיים (אויגן-גלעזר)] מותרים בטלטול אפילו שלא לצורך, וכן עמא דבר", ולא כתב טעם לדבר, ובאמת יש סברא נכונה להתירו ולדמותו לאוכלים (כמ"ש בשבות יצחק עמ' פ"ה) דיש לומר דכל דבר שנעשה שהגוף נהנה מאותו דבר עצמו הרי הוא כאוכל שאינו בגזירת מוקצה כלל, ואינו דומה לכלי בעלמא דאסור, דשם אין הגוף נהנה ממנו עצמו, אלא הוא אמצעי להביא הנאה להגוף, כגון כף שמביא אוכל לפיו, או קערה שמביאים בו האוכל לפניו. ועפ"ז כתבו כמה ספרי זמנינו להתיר בבגדים. – אמנם במאירי (שבת קב"ד א') מפורש דגם בגד אסור שלא לצורך, וכן משמע בפמ"ג (שי"א א"א ס"ק ט"ו) [וכ"כ החיי"א בזכרו תורת משה (סי' נ"ב א')]. לכן נכון להחמיר בזה, כגון חגורה [גארט"ל] שמונח על השלחן, וכן משקפיים, לא יטלטלם שלא לצורך כלל. – ולטלטל ולהזיז כסא שלא לצורך כלל, לדעת המתירין בגדים מסתבר דגם זה מותר, ולהאוסרים בגדים ה"ה בכסא דינו כן, לכן נכון להחמיר בו.

בכל יום א' בערב משעה 8:00 - 9:00, מתקיים שיעור בשו"ע אורח חיים ח"א בביהמ"ד נייטרא

[עומדים כעת בהלכות ברכת הפירות - סימן ר"ד סעיף י']

העולה מהנ"ל:

העלו כי יפה עושים. ועוד כי אולי המנהג אצל החמון שהזכיר האבני נזר היה רק באופן ב' ולא באופן ג' א"כ אין ראייה להקל יותר מזה, ולכן אף שאין למחות לאחרים העושים כן מ"מ כל אדם לעצמו יחמיר בזה בדעת השו"ע ופוסקים רבים.

י] ספרים ואוכלים ומשקאות לבו"ע מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל כמו"ש בשו"ע.

יא] ואף כלים שיש בהם עתה אוכלים ומשקה מותר לטלטל אף הכלי, דבטל להאוכל.

יב] ולכן מותר לטלטל אף שלא לצורך כלל: {א} כוס שיש בו משקה {ב} קערות [טעלע"ר] שיש בו אוכל. {ג} כלי מלח עם מלח שבו {ד} מפה [מישט"ך] שעל השלחן וקצתו יורד לצד השלחן מותר לטלטלו ולנענעו בלי שום צורך אם יש אוכל על השלחן.

יג] אף שאין עליו אוכל ומשקה אם עכ"פ יש עליו ספרים ג"כ מותר לטלטל המפה שלא לצורך כלל.

יד] ואם אין עליו אוכל וספרים לא ינענעו בלי שום צורך, ודוקא כשמנענעו בידים, כדרך שמטלטלים כל דבר, אבל בצד הידים ושלא כדרך טלטול מותר. - ואם נהנה קצת בטלטול ונענעו זה מותר לטלטלו גם בידים כמו שכתבנו לעיל.

טו] בנגדים, כל זמן שלבוש בהם ודאי דמותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל, כי כמו שלא חל דין מוקצה על אדם עצמו [ואף על שערתיו, כגון שמותר לטלטל ולנענע פאותיו וזקנו] כמו כן מותר לטלטל המלבוש שעליו שלא לצורך כלל, הדומה לכלי שיש בו אוכל.

טז] ולכן מותר לטלטל ולנענע קצוות של חגורה [גארט"ל] שלבוש בו. וכ"ש שמותר לטלטל ציצית שלו. -- וכן דינו של תכשיטין שעל אשה, לכן מותרת אשה לטלטל ולנענע תכשיט שתלויה על זרועה או צוארה.

יז] ובגד ותכשיט שאינו לבוש בו עתה, אף שיש איזה אחרונים שכתבו שדינו כאוכל הנ"ל נכון להחמיר בזה כי כן מפורש במאירי ועוד.

יח] לכן חגורה [גארט"ל] שמונת על השלחן, וכן משקפיים, לא יטלטלם שלא לצורך כלל.

יט] לטלטל ולהזיז כסא שלא לצורך כלל, לדעת המתירין בבגדים מסתבר דגם זה מותר, ולהאוסרים בנגדים ה"ה בכסא דינו כן, לכן נכון להחמיר.

א] כלי שמלאכתו להיתר [כגון כוסות וקערות וכפות] מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל כגון שלא ישבר או יגנב.

ב] ודעת הריטב"א בשם הרא"ה דה"ה שלא לצורך כלל מותר לטלטלו, כי גם מחמה לצל אינו לצורך שבת כלל אלא לצורך אחר השבת, ואעפ"כ מותר לכן גם שלא לצורך כלל מותר.

ג] אבל דעת הר"ן דאע"ג שהתירו חז"ל מחמה לצל משום שבלא"ה יהיה לו הפסד [עכ"פ קצת הפסד] מ"מ שלא לצורך כלל לא התירו.

ד] להלכה קי"ל כדעת הר"ן, כמו שנפסק בשו"ע. אלא דיש לבאר מהו פירושו של "שלא לצורך כלל". ונראה שיש בזה ג' אופנים:

ה] ליכא "צורך ממש" בטלטול זה אלא מטלטלו כדי לשחוק בו [שפילע"ן], אעפ"כ מותר והוי בכלל לצורך. והיינו אם הצורך והנאה הוא להנחתו ממקום זה למקום אחר [כגון שחוק שא"ך וכיוצא באו] או לזורקו ממקום זה למקום אחר [כגון שחוק של כדור].

ו] אבל אם הצורך והנאה הוא רק לאוחזו בידו, או לנענעו בידו פעם אחר פעם, או לדוחקו בידו פעם אחר פעם [וכהיום הרבה אנשים מתעסקין כן בידיהם], נמצא שאין זה טלטול לצורך איזה דבר, אלא טלטול בשביל טלטול, י"ל דזה גרוע מטלטול לצורך שחוק. אבל הערוך השלחן מקיל אף בזה, ויכולים לנקוט להלכה.

ז] אם מטלטל כלי בלי שום צורך וכלי שום הנאה, אלא עושה כן מרגילות בעלמא, וכשיעוררו אדם שלא יעשה כן, או יפסוק מלעשותו ואין לו שום צער, ולא שום נטילת הנאה, כשיפסוק מלעשותו, אסור. - ולכן אם בא לטלטל חפץ כשאינו לצורך ממש, יש לו לדקדק ולברר אצל עצמו, לודאי כי אין טלטלו בכלל אופן ג', רק באופן א' או עכ"פ באופן ב' הנ"ל.

ח] בשו"ת אבני נזר כתב, "נראה לי שהמתירין [לטלטל שלא לצורך כלל] יש להם על מה שיסמוכו [הרא"ה הנ"ל]. ואף שאיני כדאי להכניס ראשי בין הראשונים ז"ל כתבתי זה ללמד זכות על רוב העולם שאינם נזהרים בזה מטלטל כלי שלא לצורך, וזולת הלומדים. ולפי עניות דעתי יש להם על מה שיסמוכו, ומנהג ישראל תורה הוא, עכ"ל.

ט] אמנם פוסקים רבים מביאים ומסכימים לדברי השו"ע, וכבר צוה השל"ה הובא בא"ר על מה שמקילים בזה, ולא